

מסורת הש"ס
 א. זבחים צו,ב. תוי"כ ויקרא ז, ו. ילק"ש תורה תצב. תקט.
 ב. זבחים שם. קיד,א. חולין צ,א. תמורה יא,א. כה,א. כריתות כג,ב. נדה מא,א. ילק"ש תורה תקט. תקפא. תקפב.
 ג. זבחים כח,ב. צח,א. ילק"ש תורה תצב. תקט.

גרסות

כתיב אי בכל כתיב: כתיב בהו אי.
דקראי אתי בכתיב: דקרא קאתו.
כל זכר בכהנים יאכל אתו בכתיב: כל זכר יאכל אתו **קדש יהיה לך.**
מקדשה בכתיב: **מקדשי** ויש בכתיב: **מקדשת.**
קדוש בכתיב: **מקדשיו.**
בו קסבר יש בכתיב: **בהם קסבר.**
מותריהן בכתיב: חסרה מלה זו.

ויש לשאול: הרי אין צורך בכתוב מיוחד לשם כך, שהרי בהדיא כתיב [במפורש נאמר] בתורה בקרבנות החטאת והאשם שבשרם נאכל על ידי כהנים זכרים! ואי [אם] בא הכתוב "זאת התורה... למנחה" (ויקרא ז, לז), ללמד שזבחי שלמי ציבור נאכלים לכהנים זכרים — אף לכך לא נצרך הכתוב, שכן מרביא דקראי אתי [מרביי המקראות הם בא"ם, נלמדים], שכן נאמר "זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשם אשר ישיבו לי קודש קדשים לך הוא ולבניך. בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר בכהנים יאכל אותו קדש יהיה לך" (במדבר יח, ט–י) — לימד מקרא זה על זבחי שלמי ציבור שאין נאכלים אלא לזכרי כהונה! ומשיבים: הכתוב "זאת התורה... למנחה" בא ללמדנו שזבחי שלמי ציבור נאכלים על ידי זכרי כהונה, ומה ששאלו שאין צורך בכתוב זה — מחלוקת תנאי [תנאים] היא מהיכן נלמדת הלכה זו, איכא דמייתי לה [יש שמביאים, למדים, אותה] מהכא [מכאן], מהכתוב "זאת התורה... למנחה", ואיכא דמייתי לה [ויש שמביאים, למדים, אותה] מהכא [מכאן], מהכתוב "בקודש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו".

וממשיכים עוד בדרשת הכתוב: נאמר בפסוק "זאת התורה... ולחטאת" — להקיש כל הקרבנות לדין החטאת וללמד: מה חטאת, מקדשה [מקדשת]. מחילה את קדושתה] על קרבן אחר בבלוע (בבליעה), שאם בלע בשר קרבן שלמים שזמן אכילתו שני ימים ויליה מבשר החטאת שזמן אכילתו יום ויליה בלבד — אף בשר קרבן השלמים נאכל ליום ויליה בלבד, כבשר החטאת. וכך הוא הדין אף בכל הקרבנות, שהריהם מקדשה [מקדשת] בבלוע.

ועוד בדרשת הכתוב: מה שנאמר בפסוק "זאת התורה... ולאשם" בא להקיש את כל הקרבנות לאשם, וללמד: מה קרבן אשם, אין שפיר (עובר) ושליא (כעין כיס שבתוכו נוצר הולד) קדוש בו, שכן קרבן האשם היהו מין זכר ולא יתכנו בו שפיר ושליא, אף בכל קרבן אחר, אין שפיר ושליא קדוש בו. ומסבירים: טעם שיטת ר' אליעזר שאין השפיר והשליא מתקדשים בקדושת הקרבן, שכן קסבר [נסבור הוא] כי הולדות של בהמות הקדשים רק בהוייתן (בלידתם) הן קדושים, ולא בעודם במעי אימם. וכן סבור ר' אליעזר בדרכי הלימוד כי דנין (ניתן ללמוד) את דינו של דבר שהוא אפשר במציאות (כגון שפיר ושליא בשאר קרבנות שממין נקבה) מתוך השוואה לדינו של דבר שהוא אי אפשר במציאות (כגון קרבן אשם שהרי הוא מין זכר).

וממשיכים עוד בדרשת הכתוב: מה שנאמר בו "זאת התורה... ולמלואים" בא להקיש את כל הקרבנות לדין קרבנות המלואים. ולומר: מה קרבנות המלואים, מותריהן (הנותר מבשרם), דינו בשריפה (ואם יותר מבשר המלואים ומן הלחם עד הבוקר ושרפת את הנותר באש לא יאכל כי קודש הוא". שמות כט, לד), ואולם אין בעלי חיים (בעודם חיים) שמותריהן בשריפה, שכן אין מקדישים במלואים קרבן אחר לאחריות. אף בכל שאר הקרבנות דין מותריהן בשריפה, ואין דין בעלי חיים מותריהן בשריפה.

ומן הכתוב "זאת התורה... ולזבח השלמים" אנו למדים להקיש את כל הקרבנות לשלמים, ולענין זה: מה השלמים מפגלין (כשחשב הכהן בשעת עבודתו לאוכלם מחוץ לזמנם הראוי), אף את הנסכים הבאים אתם, וכמו כן הם עצמם מתפגלין על ידי נסכיהם שהתפגלו במחשבת הכהן להקריבם מחוץ לזמנם, הוא הדין אף בשאר כל הקרבנות שהריהם מפגלין ומתפגלין.

בהדיא כתיב בהו — "וזה יהיה לך מקדשי הקדשים מן האש לכל חטאתם ולכל אשמתם", וממין ליה "נקדש הקדשים" וגו' (נמדבר יח). מרביא דקראי אתי — ד"אלא אומר". איכא דמייתי — זמני שלמי ציבור מ"מנחה", ואיכא דמייתי מרביא דקרא. חטאת מה חטאת מקדשה בבלוע — דכתיב "כל אשר יגע בצשרה" (ויקרא ז, ו) ואמרינן (זבחים ז, א): עד שיזלע בצשרה. כגון שהיו שמי חמוכות, אחת שלמים ואחת של צפר חטאת, ונפל מן החטאת על השלמים ונזלע זה — יתקל כחומר שזה, ליום ויליה חטאת. מה אשם אין שפיר ושליא הולד קדוש בהן — כשהן נמעיין. דקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים — כשולדו, ולא נמעי אמן. ודנין אפשר — נקזה — דיש זה שליא, מאשם זכר — לאין לו שליא. מה מלואים מותריהם בשריפה — דכתיב "ואם יומר בצפר המלואים מן הלחם עד הנקר ושרפת את הנוטר בש" וגו' (שמות כט). ואין מותריהן בעלי חיים בשריפה — דנמלואים לא הפרישו שום צמרם לאחריהם, ולא היה שם בעלי חיים מותר. אף כל [מותריהן בשריפה] ואין מותריהן בבעלי חיים בשריפה — שאם הפריש שמי חטאת לאחריהם, ומתכפר נאכל מהן — אין השני לאיצור, אלא ירעה עד שיסתאב וכו'. מה שלמים מפגלים — שהתורה מפגלת את הלחם, ומתפגלין עממן אס חישב בהן. דעיקר פיגול, שנלמים כתיב. אף כל מפגלין, כגון זמני שלמי ציבור — מפגלין את שמי הלחם.

רש"י בת"י

בהדיא כתיב בהו — ז"ל את אהרן". אי שלמי צבור — כנשי עזרת. בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר בכהנים יאכל אותו — לעיל מיינה כתיב "זה יהיה לכם מקדש הקדשים מן האש" וגו', וכתיב בתרייה "נקדש הקדשים תאכלנו". ללא זריק, דהא בכל הני דכתיב נקדש דלעיל מיינה, נכולה כתיב זכרים ז"ל את אהרן" — ריבויא הוא, ללמד על כנשי העזרת, דהם נמי נקראו "קדשים", דכתיב "קדש יהיה לה' לכהן". מה חטאת מקדש בבלוע — דאם נלע צפר שלמים מבשר חטאת — יש להס דין חטאת, לאלא ליום ולילה, כדאמרינן בפסחים: "כל אשר יגע בצשרה יקדש" — להיות כמותו, שאם פסולה — מפסולת ואם כשרה — יתקל כחומר שזה. אף כל מקדש בבלוע — שאם נלע קרבן קל מן החמור — קדוש כמותו, או קרבן כשר מן הפסול — פסולה כמותו. מה אשם אין שפיר ושליא קדוש בו — דלעולם לא ימלא צאטס שפיר ושליא, דכל אשמות זכרים הם. אף כל — קרבנות שמאלו כחוקן שפיר ושליא — אינן קדושים, ולדות קדשים צהוימן — כשנולדים הם קדושים, ולא נמעי אמן. ודנין אפשר — שאר קרבנות הצאטס נקזה, ואפשר להיות לה כחוקן שפיר ושליא. משאי אפשר — מאשם, דזכר הוא. ולהכי נקט לשון "צהוימן" משום הא דולדות קדשים קדושים נפקא לן בפרק קמא דנבירות מ"היו לך", דכתיב "רק קדשין" — אלו התמורות, "אשר יהיו לך" — אלו הולדות. מה מלואים כו' — דכתיב "ואם יומר מבשר מלואים" וגו'. ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה — שלא מנינו שריפה נמלואים אלא צפר לחם שחיטה. אף כל — קרבנות. מותריהן — שנימות מן לזמן אכילה לשריפה והחטאת ואשם איצטריך דלשלמים כתיב שריפה צהדיא. ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה — כגון אס הפריש שמי קרבנות לאחריהם או קרבן מעוברת היו השני מותר. מה שלמים מפגלין — נסכים, כדאמרינן "הקומן": הוצא מפגל את הנסכים. ומתפגלין — הם עממן. אף כל כו' — ולהכי גמר משלמים, דעיקר פיגול שנלמים כתיב.

תוספות

בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר בכהנים יאכל אותו קודש יהיה לימד על זבחי שלמי צבור כו' — האי קרא בפרשת קרח כתיב, ואף על גב דזבחי שלמי צבור לא כתיבי התם — כיון דכתיב בהאי קרא "קדש יהיה לך", וגבי כנשי עזרת כתיב בפרשת "אמור אל הכהנים": "קדש יהיו לה' לכהן", מכתברא דבדידה מיירי. ועוד יש לפרש: משום דאיקרו "קדש קדשים", כדילפינן בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נה,א) ובפרק שני דערבין (יא,ב) מדכתיב "על עולותיכם ועל זבחי שלמיכם" — מה עולה קדשי קדשים, אף זבחי שלמי צבור קדשי קדשים.

איכא דנפקא ליה מהכא כו' — עוד יש תנא שלישי בפרק "איזהו מקומן" (זבחים נה,א) [דאמר]: אלא היקשא למאי אתא? מה חטאת — לזכרי כהונה, אף שלמי צבור — לזכרי כהונה. והא דלא מייתי ליה הכא — משום דסוגיא דשמעתא היא, ולא משכחת ליה ברייתא בהדיא.

מה חטאת מקדשה בבלוע — הא דאמרינן בפרק "גיד הנשה" (חולין צח,ב): לא נצרכה [אלא] לטעם כעירבין, דבקדשים — אסור והכא — שרי. [נפריך]: וליגמר מינייה! גלי רחמנא גבי חטאת "יוכל אשר יגע בבשרה יקדש" כו', ומשמע דשאר קדשים פשיטא ליה דילפינן מחטאת, היינו מהיקשא דהכא.

אף כל שאין שפיר ושליא קדוש כו' — פירש בקונטרס בזבחים: ואין חלב ושתי הכליות של שלל שבמעיהן קריבין. ומעולה לא הוה ליה למילף דכליל הוא, אף כל אין שפיר ושליא קדוש בו לא מצי למימר — דלא לעולות מדמית להו, שהרי אף שאר הבשר אינו קרב. וולדות בהמות קדשים בהוייתן הם קדושים, כשנולדו הם קדושים ולא במעי אמן — דגמרי מאשם. וכן משמע בפרק "כיצד מערימינן" (תמורה כה,ב) דלמאן דאית ליה בהוייתן הן קדושים, הן עצמן חולין במעי אמן. והא דתניא בריש "בהמה המקשה" (חולין עה,א): מה חלב ושתי כליות האמורין באשם מוצא מכלל שליל, אף כל מוצא מכלל שליל, דמשמע דקדוש כשאר בשר בר מהקרבה — ההוא תנא סבר במעי אמן הן קדושים, ולכן איצטריך קרא למעט חלב ושתי כליות.

מה שלמים מפגלין כו' — בסוף פרק שני דזבחים (כה,ב) איכא תנא דדריש לה מדכתיב "ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו" — מה שלמים מפגלין ומתפגלין כו', וכן בפרק "בית שמאי" (שם מד,א) דריש לה נמי מהאי קרא: מה שלמים מיוחדין שיש להן מיתרין בין לאדם בין למזבח. "מפגלין ומתפגלין" כו' — פירש בקונטרס: מפגלין את הנסכים, אם חישב בזבח. ובחנם דחק, דהוה מצי למימר שהדם מפגל את הבשר, ובשר עצמו מתפגל.

עיונים

אי זבחי שלמי ציבור שנאמר בהם "קודש יהיו לה' לכהן" (ויקרא כג, כ), ולמדו חכמים כי בכלל קדשי קדשים הם (זבחים נה,ב. ערכין יא,ב). אך לא נאמר שם שרק כהנים זכרים אוכלים אותם. והעירו בתוס' (זבחים צז,ב) כי מכל מקום אין זה מוציא את שלמי היחיד מכלל ההיקש הכללי שיש בכתוב זה לענין שחיטה בכלל.

אין שפיר ושליא קדוש בו רש"י וכן התוס' (בזבחים צח,א ד"ה אף כל. דברי התוס' בסוגיאנו ד"ה אף כל לוקים בחסר, ויש להשלמים על פי דבריהם בזבחים. מהרש"ק פירשו את הדברים כפשוטם, כי למדים אנו מאשם שהולדות שבמעיהן הקדשים אינם קדושים במעי אימם. ואם לא נולדו, אלא שנמצאו במעי אימם לאחר שנחטשה — הריהם חולין. אכן רש"י בזבחים (שם) מפרש (לפי הברייתא המובאת בחולין עה,א) כי הכונה היא ללמד שאימורי העובר אינם מוקטרים על המזבח יחד עם אימורי אימו. שכשם שבאשם אין אימורי העובר קרבים שהרי כל האשמות הינם זכרים ולא יתכן בהם עובר, הוא הדין לאימורי עובר שבמעיהן בהמות שלמים אף שהיא נקבה. ובתוס' התקשו דברי, שהרי לא נצרך דבר זה להיאמר, אלא אם אנו מניחים כי העובר עצמו קדוש, ואילו כאן נאמר כי לדעת תנא זה ולדות רק בלידתם הם קדושים! ויש שתירץ כי יש מקרה שהעובר עצמו קדוש אף כשהוא במעי אמו — כשהקדישה כשהיא מעוברת. ובמקרה זה יש משמעות לדין האימורים, כפי שמסביר רש"י (צאן קדשים).

אף כל מותריהן בשריפה ואין בעלי חיים מותריהן בשריפה יש מהאחרונים שהסיקו כי מתוך שנצרכה לכך דרשה מיוחדת שאין מדובר במפריש שתי חטאות לאחריהם (כפירוש רש"י), אלא

מסורת הש"ס
 א. זבחים ז, ט, א. פסחים
 ע, ב. ילק"ש תורה תסב.
 תצה. תתקג. עיין ירושלמי
 פסחים פ"ה ה"ב. שם שקלים
 פ"ב ה"ד.
 ב. זבחים ט, א. פסחים
 צו, ב, צ, א. תוי"כ ויקרא ג, ז.
 ילק"ש תורה תסב. תצה.

גרוסות

שקרב שלמים שנאמר
 בכת"מ: **שהוא קרב**
שלמים ת"ל.
ובקר והלא בכת"מ: ובקר
וכי פסח מן הבקר הוא בא
והלא.
מדאבוה דשמואל בכת"מ:
מהתם.
והתניא בכל כתה"י: דתניא.
כבש בכת"מ: כשב.
אם כבש בכת"מ: אם
כשב.

מאי עביד ליה [מה עושה הוא בן], מה הוא לומר ממנו? ומשיבים: **מבעי ליה** [צריך ר' עקיבא אותן] כתוב ללמוד על הדין שאמר רב נחמן, שאמר **רב נחמן, אמר רבה בר אבבה: מנין למותר קרבן הפסח** (וכגון שהפריש **שקרב כקרבן שלמים? שנאמר: "וזבחת פסח לה' אלהיך צאן ובקר"** (דברים טז, ב). שכן יש לשאול: והלא אין קרבן הפסח בא אלא מן הכבשים ומן העזים, ולמה נאמר "צאן ובקר"? אלא ללמדנו לענין מותר הפסח שיהא קרב לדבר (קרבן) הבא מן הצאן ומן הבקר, והוא קרבן השלמים. ושואלים: והאם דין הא [ח] שמותר הפסח קרב שלמים מהכא נפקא [מכאן, מפסוק זה הוא יוצא. נלמד?] והלא מדאבוה [מדברים של אבי] של שמואל נפקא [יוצא. נלמד הדבר]. **דכתיב** [שכן נאמר] בפרשת השלמים **"ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים"** (ויקרא ג, ו), ומקרא יתר הוא, ואמר אבוה [אבי] של שמואל כי בא הכתוב ללמדנו: **שדבר (קרבן) הבא מן הצאן בלבד, קרבן הפסח, מותרו יהא לזבח שלמים! וממשיכים: ואכתי [ועדיין,**

מאי עביד ליה — דמתניחין אפיק ליה מפסח, ורבי אליעזר היא, ולא רבי עקיבא. מותר הפסח — כגון שהפריש מעות לפסחו ומיתורו (לשלמים), והיינו "מותר פסח". ענין אחר: שהפריש פסחו, ואז, והפריש אחר תמיו, ואחר כך נמלא הראשון, והוא "מותר פסח". מנין שקרב שלמים? לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר — היינו שלמים. אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים — לא הוה צריך למיכתב, משום דהא כתיב (ויקרא ג) "אם זבח שלמים קרבנו". ואמר אבוה דשמואל וכו' דבר הבא מן הצאן — דהיינו פסח. כשב לרבות פסח לאליה — דמשום דמשמע שיהיה שלם, שיהא עמו האליה, הולך הכמוז זה לרבותו. דאילו שאר אימורים נפקי מ"אך צבור שור או צבור כשב", ואמרינן (זבחים לז, א): "דמו" לא נאמר, אלא "דמס"; "חלצו" לא נאמר, אלא "חלצס" — לימד על צבור ומעשר ופסח, שטעונים מתן דמים ואימורים. אבל אליה איצטריך קרא אחרת "כבש" לרבותו — משום דפסח צעין שיהא שלם, ואילו הוה שקיל לאליה, לא הוה הפסח שלם. ולהכי איצטריך האי קרא לרבותו, דגבי כבש כתיב אליה. ושלמים הבאין מחמת הפסח — היינו "מותר פסח".

רש"י בת"י

למותר הפסח — כגון שהפריש מעות לפסחו, ונתתו — יציא מהם שלמים. לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר — והיינו שלמים. ואף על גב דעולה צאה גס כן מן האלן ומן הצק — אפילו הכי, שלמים אמי, דהא [לשם] אכילה הפרישה, [ולא] לשם חלול. דבר הבא מן הצאן — פסח אינו בא אלא מן האלן. יהא לזבח שלמים — דהאי "זבח שלמים" קרא ימירא הוא, דהא שלמים איירי לעיל, והו' מצי למכתב "ואם מן האלן יציא קרבנו". כבש לרבות את הפסח לאליה — גבי שלמים כתיב "ואם כבש הוא מקריב" וגו'. וקרא ימירא הוא, דהא למעלה נאמר "ואם מן האלן קרבנו" כו', ולמטה נאמר "ואם מן העז קרבנו" — ממילא ידענא, דעד השתא איירי כבש. הו' ליה "כבש" קרא ימירא — לרבות את הפסח לאליה, שיהא אלייתה כולה לגזיה עם שאר האימורים, כדן כבש שלמים, כדכתיב "והקריב מוצתה שלמים חלצו האליה תמימה". אבל לשאר מילי דשלמים, כגון סמיכה ונסכים — לא מצינא לרצוי, דהא מנעט לה, לקמן בפרק "שמי מדות". כשהוא אומר אם כבש — "אם" הו' ימירא — להציא פסח שעברה שנתו, והציא אחר, דכן שנה צעין, והרי זה הנשאר מותר הפסח. וכשיקריב אותו לאחר זמן — יהיה שלמים, ויעטון סמיכה ונסכים. ושלמים הבאים מחמת הפסח — היינו חגיגת ארבעה עשר בניסן, שאז היתה חגיגת הפסח מרובה, מציאין עמו שלמים, כדי שיאכל פסח על השוצע, נמסכת פסחים בפרק "אלו דברים".

ועוד יש להוסיף ולשאול: האם דין זה מהכא נפקא [מכאן, הוא יוצא. נלמד]? והלא מהתם נפקא [משם, מן הכתוב שיובא להלן בברייתא, הוא יוצא. נלמד]! והתניא [וכך היא שנויה בברייתא]. אף שנאמר שהשלמים באים מן הצאן (ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים לה' זכר או נקבה תמים יקריבנו), מוסיף הכתוב ומפרט "אם כשב הוא מקריב את קרבנו... ואם עז קרבנו" (שם ג, ו-יב). ובא המקרא הנוסף "כבש" לרבות את קרבן הפסח לחובת הקרבת האליה שלו על המזבח, וכדרך שמקריבים בכבש השלמים. וכשהוא (כתוב זה) אומר: "אם כבש", המלה "אם" היהיה מקרא יתר, ובאה ללמד — להביא (לרבות) את קרבן הפסח שעברה שנתו ונפסל בכך מלהיקרב לפסח (שכן דינו הוא דווקא בן שנתו), ועמד והביא שה אחר לקרבנו, ואילו קרבן זה הריהו בכלל "מותר פסח". וכן יש לרבות את קרבנות השלמים הבאים מחמת (מכח) קרבן הפסח (שנוספו אלה, כדי שיתוספו על ידם בשר, ויאוכל קרבן הפסח על השובע), שדינם לענין כל המצות כקרבן שלמים:

תוספות

ושלמים הבאים מחמת פסח לכל מצות שלמים — פירש בקונטרס (בזבחים ט, א): חגיגת ארבעה עשר, וכן בסוף "כל הפסולין" (שם לו, א) גבי תודה שנאכלת

עיונים

למותר הפסח שקרב שלמים רש"י פירש בשני אפנים מהו "מותר הפסח", האחד, כגון שהפריש מעות לפסחו וקנה פסח בחלק מן המעות, וניתתו המעות; והשני, שהפריש פסחו, ואבד, והפריש אחר תחתיו, ואחר כך נמצא הראשון. ודנו אחרונים בדבריו. שכן אף כי מובן הוא הפירוש הראשון, שכיון שעדיין לא קנה במעות הללו את הפסח — הריהו קונה בחלקם שלמים. ואולם לפי הפירוש השני, שהפריש פסחו, ואבד, והרי איפוא כבר התקדש לפסח (הנאכל לילה בלבד), אם כן כיצד תשתנה קדושתו להיות לשלמים (הנאכלים לשני ימים ולילה)? והסבירו שאפשר שמלכתחילה, כאשר הוקדש לפסח, נתפסה הקדושה על תנאי שאם לא יוקרב בסופו של דבר לפסח — שיהא לשלמים. ואם אכן לא הוקרב לפסח (כגון שאבד, ונמצא לאחר מכן) — התברר הדבר למפרע כי קדושת שלמים עליו ולא קדושת פסח (נתיבות הקדוש).

מותר הפסח יהא לדבר הבא מן הצאן ומן הבקר — שאלו ראשונים: מדיחין למדיחין שהכוונה לשלמים, והרי אף העולה באה מצאן ובקר! ויש שהשיבו שמסתבר שיבוא דווקא שלמים, שכן לשם אכילה הפרישה (רש"י כת"י). ועוד השיבו, השלמים באים מכל הצאן ומכל הבקר, מן הזכרים ומן הנקבות. מה שאין כן שאר קרבנות, שהם קבועים או בזכרים (בעולה וכאשם) או בנקבות (כחטאת), והקבוע במין זה — אינו בא מן המין האחר (רש"י זבחים ז, ב). ובתוס' שם תירצו כי דוחים קדשים קלים אצל קדשים קלים, ואין דוחים קדשים קלים אצל קדשי קדשים. **כבש** אמרו אחרונים כי אמנם יש סוגים של כבשים חסרי אליה. ואף שלענין כלאים הם נחשבים כמין אחר, עם זאת לענין קדשים אין הכבשים חסרי האליה בכלל "כבש" האמור בתורה. שהרי אין הם כשרים לקרבן התמיד ולקרבן הפסח (ש"ת שבת הל"ח).

כבש לרבות את הפסח לאליה פירש רש"י שנצרכה דרשה זו, שכן יש סברה לומר שיהיה קרבן הפסח שלם באכילתו, עם האליה שבו. והסבירו אחרונים את דבריו, שכן אמר הכתוב בדרך אכילת קרבן הפסח "צלי אש ראשו על כרעיו ועל קרבו" (שמות יב, ט), והיה מקום לומר כי האליה לא תיקרב, כדי שיהיה הפסח שלם (עולת שלמה).

עוד כתב רש"י טעם אחר, לפי שבשאר הקרבנות נאמר במפורש שקרבן הבא מן הכבשים אף האליה שלו קריבה. ואולם בקרבן פסח לא החכמה כלל הקרבת אימורים, אלא שחכמים

דרשו כן בקרבן פסח מן האמור בקרבן בכור — ללמד על הקרבנות הדומים לבכור, כמעשר בהמה ופסח שדינם כדונו ואף הם טעונים הקרבת אימורים וחלבים. ומשום כך צריך ריבוי מיוחד, ללמד שאין דין הפסח שונה משאר הקרבנות, ואף הוא חייב בהעלאת האליה על המזבח (רש"י פסחים צו, ב). שהרי האליה אינה בגדר חלב לכל ענין, שלענין איסור אכילה (בחולין) האליה נחשבת לשומן, המותר באכילה. ועוד הסבירו אחרונים שהיה מקום לומר שיהיה דין הפסח שונה משאר הקרבנות ואלייתו לא תיקרב. שהרי כל עיקרו של קרבן הפסח אינו אלא לאכילה. ולכן ניתן היה לומר שבקרבן פסח, האליה שהיא מותרת באכילה, תהא נאכלת ולא קריבה. ולזאת נצרכים ללימוד מיוחד שהאליה קריבה (מש"ח).

ושלמים הבאים מחמת פסח רש"י (בסוגיה בזבחים ט, א) מסביר לפי משמעות הלשון, שמדובר בשלמים שהיו מביאים בארבעה עשר בניסן ("חגיגת ארבעה עשר") יחד עם קרבן הפסח, כדי שיהיה אפשר לאכול את הפסח על השובע. אבל במסכת פסחים (צו, ב) מביא רש"י פירוש (בפי ששמע מרבו, וכן פירשו רוב הראשונים) כי הכוונה למותר הפסח, כלומר, פסח שעבר זמנו או שנתכפרו בעליו בפסח אחר, שהם נעשים שלמים, והם הקרויים "באים מחמת הפסח" — שהרי הוקדשו לשמו. ופירוש הדברים תלוי (על כל פנים לחלק מן הדעות) בשאלה האם חגיגת ארבעה עשר נאכלת ליום ולילה כפסח, או כשלמים הנאכלים לשני ימים ולילה.

אורח ההלכה

מותר הפסח מותר קרבן הפסח (כגון שהפריש מעות יתירות לפסחו) — יביא מן המותר קרבן שלמים. כרב נחמן בשם רבה בר אבוה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ט. ספר קרבנות הלכות קרבן פסח פ"ד ה"י).

לרבות את הפסח לאליה כשמקריב כבש לקרבן פסח, מלבד האימורים המוקדשים בשור ועז בכל שאר הקרבנות (החלב אשר על הקרב ושעל גבי הקיבה, שתי הכליות והחלב שעליהן, החלב שעל הכסלים, ויותרת הכבד עם מעט מן הכבד עצמו). הריהו מוסיף ומקטיר ממנו גם את האליה כשהיא תמימה עם החוליות מן השדרה עד מקום הכליות. כברייתא וכמפורש בתורה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות מעשה הקרבנות פ"א ה"ח).

כשהוא אומר ואם עז – ולא כתיב "אס" – הפסיק הענין, למעט מאלה. לימד על העז ועל פסח הצאן מן העז, שאינם טעונים אליה. וצריכי – הני שלשה קראי למילף דמוטר פסח הוי שלמים. חד לעברה זמנו – לאחר ארבעה עשר. לא עברה זמנו ולא שנתו – כגון שאז קודם חלות, והפריש אחר תחתיו, ונמלא. דאס לזה לשוחטו קודם חלות – קרב שלמים, ואף על גז דעדיין חזי לפסח. דחזי לפסח שני – נאצעה עשר צאייר. אימא לא – יהא קרב שלמים. דאפילו לפסח ראשון נמי חזי – אימא לא יקרב שלמים. קא משמע לן.

הדרן עלך התורה היתה באה

רש"י בת"י

כשהוא אומר – למוטה "ואם עז". הפסיק הענין – שאין לעז דין האמור למעלה. לימד על העז שאינה טעונה אליה – שאם הביא עז שלמים – אין אליה קריבה עס האימורים, יש לה דין כן צק, שאינה טעונה אליה. תלתא קראי – למוטר הפסח שקריב שלמים. לעברה זמנו – שעבר הפסח. וחד ללא עברה זמנו ולא שנתו – שהפריש שה לפסח, ושחטו קודם לפסח. משום דאידיחי ליה – מפסח לגמרי, משום הכי קרב שלמים. אימא לא – יקריב שלמים, הואיל וראוי לפסח. אפילו לפסח ראשון נמי חזי אימא לא – להוי שלמים, ואם שחטו קודם לפסח – יפסל. קא משמע לן. ומהכא נפקא לן ככל דוכתא דאמרינן פסח נשאר ימות השנה – שלמים הס. הדרן עלך התורה היתה באה

תוספות

ליום ולילה, קאמרינן: מנין לרבות שלמי נזיר ושלמי פסח? תלמוד לומר "שלמיו", ופירש בקונטרס: "שלמי פסח" – חגיגת ארבעה עשר. וקשה: דבפסחים פרק "אלו דברים" (ע"א, ב) דריש מקרא בהדיא דחגיגת ארבעה עשר נאכלת לשני ימים ולילה אחד, והא דכתיב בפרשה (ויקרא ז) "ובשר תודת זבח שלמיו" (מרבי חגיגת ארבעה עשר לשני ימים ולילה אחד), ושלמים הבאין מחמת פסח ליום ולילה! ונראה דודאי "שלמי פסח" דכל הפסולין – היינו מותר הפסח, כי ההוא דתורת כהנים ובפסחים בפרק "האשה" (פ"א, א) גבי חמשה שנתערבו פסחיהם, דקאמרינן: ונייתי מותר הפסח, דנאכל ליום ולילה. ובפרק קמא דראש השנה (ה"א, א) קרי למותר הפסח "שלמי הפסח", דחשיב פסח גבי "בל תאחר", ופריך: פסח, זימנא קביעא ליה! כ"י ומשני: מאי "פסח"? – שלמי פסח. (שלמי פסח) סלקא דעתך אמינא: הואיל ומחמת פסח קאתו כ"י. ועל כרחין לאו היינו חגיגת ארבעה עשר, דכיון דעתני "פסח", לא שביק מותר הפסח דמיקרי "פסח" טפי, דהיינו פסח ממש, ומוקי לה בחגיגת ארבעה עשר. ומיהו שלמים הבאין מחמת פסח דשמעתין – על כרחין לאו היינו "מותר הפסח", דכבר תנא ליה. ובפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צ"ב, ב) פירש בקונטרס: דהיינו תמורת פסח עצמו. ואף על גב דדרשינן התם: הוא קרב, ואין תמורתו קריבה – הא מוכח התם, דכל היכא דפסח קרב, גם תמורתו קרב. ובריש "בית שמאי" בזבחים (ל"ז, ב) דקדקתי.

שיטענו סמיכה עליהם, ונסכים ותנופת חזה ושוק. ומוסיפים ודורשים עוד על הנאמר בפרשת השלמים: כשהוא (הכתוב) אומר לאחר מכן "ואם עז" – הרי זה כפותח ענין חדש, והפסיק הענין הקודם, ומכאן לימד הכתוב על העז הבאה בקרבן שלמים, שאינה טעונה הקרבת האליה. ויש לשאול: מדוע נצרכים מקראות אלה ללמדנו לענין מותר הפסח שהוא קרב שלמים, והרי לדעת ר' עקיבא נדרש הדבר מן האמור "וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר"! ומשיבים: תלתא קראי כתיב [שלשה מקראות כתובים בפרשת השלמים] ונצרכים כולם כדי להשמיענו שלוש הלכות: כתוב חד [א"ת] בא ללמדנו לעניינו של מותר הפסח שעברה זמנו (זמן הקרבת הפסח), ואף עברה שנתו שעתה הוא בן יותר משנה, ופסול מלשמש לקרבן פסח. וכתוב חד [א"ת], שני, בא ללמדנו לעניינו של קרבן הפסח שעברה זמנו ואולם לא עברה שנתו. וכתוב חד [א"ת] נוסף, שלישי, בא ללמדנו לזה שלא עברה זמנו ולא עברה שנתו, וכגון שאבד הפסח קודם חצות היום, והפריש אחר תחתיו, והיהו "מותר הפסח", וכל אלה קרבים כשלמים. ומסבירים: וצריכי [וצריכים] כל שלושת

הדרן עלך התורה היתה באה

הכתובים הללו להיאמר, משום דאי אשמעינן [שאם היה הכתוב משמיע לנן] רק דינו של זה שגם עברה זמנו וגם עברה שנתו, שהיהו קרב כשלמים, היינו אומרים כי כך הדין בזה דווקא – משום דאידיחי ליה [שנדחה לן] לגמרי, אבל קרבן פסח שעברה זמנו ולא עברה שנתו, דחזי [שעדיין ראוין] הוא להקרבה בפסח שני, בחודש אייר, אימא [אמור] שלא יביאו אותו לשלמים – לכך נצרך כתוב נוסף. ואי אשמעינן [ואם היה משמיע לנן] שכך הדין רק בעברה זמנו ולא עברה שנתו בלבד, היינו אומרים כי דווקא הוא קרב כשלמים – משום דאידיחי ליה [שנדחה הוא] מהקרבה בפסח ראשון, אבל לא עברה זמנו ולא עברה שנתו, שאפילו לפסח ראשון נמי חזי [גם כן ראוין] להקרבה, אימא [אמור] שלא יהיה לשלמים – על כן צריכא [צריך] שייאמר כתוב שלישי, להשמיענו שגם זה קרב כשלמים.

היינו מותר הפסח, כי ההוא דתורת כהנים ובפסחים בפרק "האשה" (פ"א, א) גבי חמשה שנתערבו פסחיהם, דקאמרינן: ונייתי מותר הפסח, דנאכל ליום ולילה. ובפרק קמא דראש השנה (ה"א, א) קרי למותר הפסח "שלמי הפסח", דחשיב פסח גבי "בל תאחר", ופריך: פסח, זימנא קביעא ליה! כ"י ומשני: מאי "פסח"? – שלמי פסח. (שלמי פסח) סלקא דעתך אמינא: הואיל ומחמת פסח קאתו כ"י. ועל כרחין לאו היינו חגיגת ארבעה עשר, דכיון דעתני "פסח", לא שביק מותר הפסח דמיקרי "פסח" טפי, דהיינו פסח ממש, ומוקי לה בחגיגת ארבעה עשר. ומיהו שלמים הבאין מחמת פסח דשמעתין – על כרחין לאו היינו "מותר הפסח", דכבר תנא ליה. ובפרק "מי שהיה טמא" (פסחים צ"ב, ב) פירש בקונטרס: דהיינו תמורת פסח עצמו. ואף על גב דדרשינן התם: הוא קרב, ואין תמורתו קריבה – הא מוכח התם, דכל היכא דפסח קרב, גם תמורתו קרב. ובריש "בית שמאי" בזבחים (ל"ז, ב) דקדקתי.

חד לעברה שנתו וזמנו – הוא הדין שנתו בלא זמנו, ואף על פי שבשעה שהקדישו לא היה ראוי לפסח, דכשיגיע זמנו תעבור שנתו. ואפילו מפריש נקבה לפסחו, או זכר בן שתי שנים – תורת שלמים עליו, כדתנא ב"מי שהיה טמא" (פסחים צ"ב, ב): ירעה עד שיסתאב, וימכר ויביא בדמיו שלמים.

הדרן עלך התורה היתה באה

עיונים

ואם עז הפסיק הענין הסבירו ראשונים, שמתוך שלא כלל הכתוב את דין העז בכלל דין הכבש, ולא מצאנו הבל בין שני הציוויים אלא לענין האליה – מכאן שלא הובא אלא לשם ענין זה (תוס' פסחים צ"ב, ב) בשם ריב"א. ורש"י (פסחים שם) פירש שהתיבה "ואם" הרידה מפסקת. לחלק בין כשב לעז. תלתא קראי כתיב כלומר, שלושה מקורות בכתוב לדון זה, שמותר הפסח קרב שלמים: האחד, דרשת הברייתא המובאת מ"אם כבש". השני, דרשת אביו של שמואל מ"אם מן הצאן" – דבר הבא מן הצאן. והשלישי, דרשת רב נחמן בשם רבה בר אבהו מ"וזבחת פסח... צאן ובקר". לעברה זמנו ועברה שנתו – וכתבו התוס' (וכן בזבחים ט"ב, ב) שהוא הדין לעברה שנתו ולא זמנו, שבשעת הקדשת הפסח כבר ידע שבזמן הקרבתו כבר יהא יותר מכן שנה ופסול לכך. כי לענין זה, אף שמקדיש דבר שיודע שאינו יכול להקריבו לפסחו, מכל מקום חלה עליו קדושת שלמים כשם שהמקדיש נקבה לפסח אף שהפסח אינו בא אלא מן הזכר, חלה עליה קדושה, אלא שהיא נעשית ממילא קדושת שלמים.

בערב הפסח (רש"י). או כגון שנשחט לפני הפסח, ונעשה מותר משום שנשחט שלא בזמנו (רש"י פסחים ט"ב, ב). ויש שפירשו שמדובר כגון שמתו בעליו של הקרבן (רבנו גרשום). וכתבו ראשונים (תוס' ט"ז, א) כי "מותר" זה לפי פירוש זה שונה מן השנים האחרים במה שאינו נותר מאליה, אלא שיש צורך בעקירת שם הפסח ממנו כדי שיקרב שלמים. ודינו של זה נלמד דווקא מדרשת אביו של שמואל: "ואם מן הצאן קרבנו" – דבר הבא מן הצאן יהיה לזבח שלמים.

דחזי לפסח שני העירו אחרונים שצריך לומר שמדובר כאן באופן שאין הבעלים שייכים בפסח שני, וכגון שבעת הקרבת הפסח הראשון היו טהורים. אלא הכוונה שהוא ראוי לאדם אחר. שאם לא כן, מדוע יעקר לשלמים (שפ"א).

אורה ההלכה

פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח פסח שעברה שנתו ושלמים הבאים מחמת הפסח הרי הם כשלמים לכל דבר, וטעונים סמיכה ונסכים ותנופת חזה ושוק, מה שאין כן בקרבן פסח. כברייתא. (רמב"ם ספר קרבנות הלכות קרבן פסח פ"ד ה"ז).

מסורת הש"ס

- ג. תו"כ ויקרא ג, יב.
- ד. זבחים ט, א-ב.

גרסות

דחזי לפסח שני יש בכת"י:

דחזי לפסח.

ולא עברה שנתו דאפילו

בכת"י: ולא שנתו דאפילו.

מסורת הש"ס

א. פרה פ"ב מ"א. ירושלמי שקלים פ"ד ה"א. תוספתא מנחות פ"ט ב. ילק"ש תורה תנו (כה"ט).

גרסות

מן הארץ יש בכתי"י: מארץ. ומחוצה בכתי"י: ומן חוצה. מן העומר בכתי"י: מעומר. מכניס בכתי"י: מכמס. וזטחא בכתי"י: זונחא ויש בכתי"י: זינחא וכן: זוניחא.

לשון

אלפא

במשמעה ובשימושה של מלה זו ישנן דעות שונות. יש הסבורים כי הכוונה לאות היוונית אלפא, האות הפותחת את סדרת האותיות בשפה היוונית. ושימוש המלה: להורות על הראשון במעלה (רש"י). ויש הסבורים כי הכוונה למספר אחד (שהוא גימטריא של האות אל"ף), ושימוש המלה: להורות על המיוחדות, שהרי דבר זה הינו אחד ומיוחד (רש"י: "כך שמעתי"). ויש שהסבירו שהוא מן הארמית, שמשמעה לימוד, ושימושה: להורות כי למוד הוא דבר זה, רגיל ומנוסה בכך. שמקומות אלה הריהם רגילים ומנוסים בגידול תבואה משובחת.

העולם

מכניס

זיהוי מקום זה אינו ברור (בין השאר בשל גרסות אחרות שלפנינו, ראה "גרסות"). ויש המזהים אותו עם העיר מכמס הנזכרת במקרא (שמואל א פרק יג-יז), ובכלל נחלת שבט בנימין (נחמיה יא, לא).

זטחא

אף זיהויו של מקום זה אינו ברור (ובדומה לזיהויה של מכניס, גם בשל הגרסות המרובות שלפנינו). ויש המזהים אותו עם העיר זנוח שבשפלת יהודה, הנזכרת בתחום נחלת שבט יהודה בחלוקת הארץ לשבטי ישראל (יהושע טו, לד).

א משנה כל המנחות הקרבות במקדש, הן אלה הבאות כקרבנות הציבור והן אלה הבאות כקרבנות היחיד, הריהן באין (מובאים, נלקחים) מכל יבולי התבואה: מן התבואה שגדלה בארץ ישראל, ומהתבואה שגדלה בחוצה לארץ, הן מן החדש (תבואת שנה זו, שנקצרה לפני הנפת העומר בפסח) והן מן הישן (שנקצר בשנים קודמות). חוץ מן העומר ושתי הלחם ששני אלה אינן באין אלא מן החדש ורק מן התבואה הגדלה בארץ. ואולם בדבר זה שוות כל המנחות כולן – שהן אינן באין אלא מן היבול היותר מובחר (משובח). ואיזהו המובחר שלהם ממנו תובא הסולת למנחה? התבואה הגדלה במקום הנקרא מכניס וכן זו הריהי אלפא (הראשונה במעלה) הקודמת לסלת הבאה משאר כל המקומות. שנייה להן – היא הסולת הבאה מהתבואה שגדלה במקום הנקרא

קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש ומן הישן. וכולן אינן באין אלא מן המובחר. ואיזהו מובחר שלהם? מכניס וזטחא – אלפא לסלת, שנייה להן –

שהוא חלק נלשון יווני. כופריים – כפר, ושמים היו אחד וזהו נקעה.

תוספות

כל קרבנות, מן החדש ומן הישן – פירש בקונטרס: במנחות קאמר. ונראה דשייך נמי בזבחים, כדאשכחן במעשר בהמה, אלא דהוה ליה למיתני "חוץ מבכור ומעשר" דאין באין מחוצה לארץ, כדתנן בתמורה פרק "אלו קדשים" (כ"א, א). ובתוספתא (ריש פרק ט) תניא: כל קרבנות הציבור והיחיד באין מארץ וחוצה לארץ, אפילו מבין הגוים. חוץ מבכור ומעשר – שאין באין אלא מן הארץ, ואין באין אלא מישראל. ובההיא בבא לא תני "חדש וישן", אבל בתר הכי תני: כל המנחות באות מארץ ומחוצה לארץ, ומן החדש ומן הישן. חוץ מן העומר ושתי הלחם, שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ. וכולן אין באין אלא מן המובחר, שנאמר (דברים יב) "יוכל מבחר נדריכם".

עיונים

כל קרבנות רש"י פירש שהכוונה היא למנחות, וכעניינה של מסכת זו, מסכת מנחות. ואחזה המשנה לשון "קרבנות" – שאף שנתיהח למנחות שם לעצמן, הריהן בכלל "קרבנות". והתוס' פירשו שלא רק דינן של מנחות נשנה כאן, אלא אף דינם של שאר זבחים. ובאשר ללשון "מן החדש ומן הישן" ששימושן הרגיל הוא לענין התבואה – מוצאים אנו שימוש זה אף בזבחים, כדרך ששינו בדין מעשר בהמה (בכורות נ"ג, א) והכוונה לבהמות שגדלו בשנה זו ובהמות שגדלו בשנים קודמות. והקשו התוס': שאם אף בזבחים אמורים הדברים, צריכה היתה משנתנו לסייג את דבריה ולומר "חוץ מבכור ומעשר" (שאינם באים מן הנולדים בחוצה לארץ, תמורה כ"א, א) ואחרונים תירצו, שיש מקום לומר שאין המשנה מזכירה אלא דברים הפוסלים אף בדיעבד אם הובאו מחוצה לארץ (כעומר וכשתי הלחם). שכן מורה הלשון "אין באין" הנזכרת במשנתנו. ואילו בכור ומעשר הנולדים בחוצה לארץ – הריהם כשרים להקרבה אם הובאו לארץ (נתיבות הקודש, רש"י, ע"ל"ש).

והעירו עוד התוס' כי בתוספתא (תחילת פרק ט) מובא כדברי משנתנו "כל קרבנות הציבור והיחיד באים מארץ וחוצה לארץ" ובתוספת הבהרה "אפילו מבין הגוים", ואולם לאחר מכן בא הסיג "חוץ מבכור ומעשר שאין באין אלא מן הארץ ואין באין אלא מישראל". ואין נזכר בקטע זה "מן החדש ומן הישן" – ומכאן שעניינה רק בזבחים. ולאחר מכן שנינו בה "כל המנחות באות מארץ ומחוצה לארץ ומן החדש ומן הישן חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ" – והרי עניינה במנחות, כדברי משנתנו, אך בכותרת המבהירה כי אכן רק במנחות עניינה של קטע זה.

מן החדש תהו אחרונים, והלא הדבר האסור באכילה לישראל אינו מובא לקרבן ("ממשקה ישראל" – מן המותר לישראל, לעיל ו"א), ואין תובא התבואה שנקצרה השנה כל עוד לא הונף העומר, והלא היא אסורה באכילה לישראל! ועוד, שהרי אין מביאים למקדש מתבואה חדשה קודם להנפת שתי הלחם בחג השבועות (משנה לעיל ס"ב), והסבירו שאין הכוונה לתבואה החדשה ("חדש") ממש, אלא לתבואות של שנה זו, ואולם אחר שקרבו שתי הלחם מקודם (זבח תודה, חידושי בתרא ועוד).

והסבירו עוד בטעם הדבר שלא אמר התנא "כל הקרבנות באים מן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינן באין אלא מן החדש", ובכך היה משמיענו שמתור להביא מנחות מן החדש מחוצה לארץ – שכן כיון שלדעת משנתנו אין איסור חדש בחוצה לארץ מן התורה, שוב אין איסור להביא משם מנחות מן החדש. ולכן אומרת משנתנו "כל קרבנות הציבור והיחיד באין מן הארץ ומחוצה לארץ, מן החדש ומן הישן", כאומרת: "מן החדש" – כשבאים מחוצה לארץ, "ומן הישן" – כשבאים מן הארץ (מניח). ואחרים חלקו ואמרו שאף שאין איסור חדש בתבואת חוצה לארץ או משל גוי, מכל מקום אין מביאים מהם למנחות, כי אין להביא מהתבואה החדשה, איזו שתהיה לקרבן (ק"ה"י).

חוץ מן העומר אין העומר בא אלא מהתבואה שגדלה בארץ ישראל, שנאמר בו "כי תבואו אל הארץ אשר אני נתן לכם וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם..." (ויקרא כג, י). ואינו בא אלא מן היבול החדש, שנקצר השנה, שכן נלמד מן הכתוב "ראשית קצירכם".

משנה כל הקרבנות – היינו מנחות. אלפא לסלת – שכשם שהאל"ף היא ראש לכל האותיות, כך סלת של אלו שני מקומות מכניס וזטחא ראש לכל הסלמות. ענין אחר: "אלפא" – אל"ף היינו אחד, כך סלת של שני מקומות מיוחדין לכן סלאתן מונחה, עיקר מכל הסלמות. כך שמעתי. כל הארצות – שזכרן ישראל, כגון יהודה ועבר הירדן והגליל – כשרות. אלא מכאן היו מביאין – משום דמנחה להביא מן המונחה.

רש"י בת"י

משנה מן החדש ומן הישן – צמנמות קאמר. מכניס וזינחא – מקומות הן. אלפא לסולת – סולת שלהן – ראשון ומזכר לכל הסלמות, כאל"ף זו או כפר, ושמים היו אחד וזהו נקעה.

והעירו אחרונים כי נושא משנתנו, הריהו הסולת הבאה למנחה. ואילו דין השמן הבא למנחה יתבאר בהמשך הפרק (להלן פ"ב-פ"ג, וד"ן היין לנסכים יתבאר בסוף הפרק (להלן פ"ב-פ"ג, ו"א). אכן יש להסתפק אם הדין האמור במשנתנו שאין להביא למנחות אלא מן החדש ומן הארץ אמור אף בשמן מנחת העומר, או רק בסולת מנחת העומר בלבד (שפ"א).

אלא... ומן הארץ העירו אחרונים כי הלכה זו שאין העומר בא אלא מן התבואה שגדלה בארץ, עוסקת בתבואה שעדיין לא הוכשרה לקבל טומאה. שכן, אם המדובר בתבואה שהוכשרה לקבל טומאה – אין צורך להשמיענו שתבואת חוצה לארץ אינה כשרה, שהרי כבר נטמאה התבואה מאיר חוצה לארץ (יעוין שבת ט"ב) ופסולה להקרבה. אבל תירצו כי אף שנפלו עליהם משקים – אין הם בהכרח מוכשרים בכך לקבל טומאה, שכן מסתבר שאין נוה לבעלים בירידת טל על התבואה. וכלל הוא שכל שאין נפילת המשקה לרצון הבעלים – אין הם מוכשרים בכך לקבל טומאה (ב"מ כ"ב). וביותר, לשיטת בית הלל, שאין הכשר בורעים אלא אם כן הם תלושים מן הקרקע – אם כן יש מקום לומר שמדובר באופן שגובגו התבואות קודם שנתלשו מהקרקע, ועדיין לא הוכשרו בכך (תפ"א"י).

וכולן אינן באין אלא מן המובחר נחלקו אחרונים בפירוש הדברים. יש שאמרו שמוסבים הדברים על כל המנחות מלבד העומר ושתי הלחם, שבהן מצוה מיוחדת להביא דווקא מן המקום הקרוב לירושלים (לעיל ס"ד), ואפילו אין תבואת אותו מקום מובחרת כזו הנמצאת במקומות אחרים (תפ"א"י). ויש שאמרו כי הכוונה לכל המנחות ואף העומר ושתי הלחם, וללמדנו כי מעלה זו של תבואה מובחרת חשובה יותר ממעלת המקום הקרוב לירושלים (ט"ה"ק).

והמקור לכך שהם באים דווקא מן המובחר כתבו התוס' שהוא נלמד מן הכתוב "וכל מבחר נדריכם" (דברים יב, יא), ואחרונים דנו בשאלה האם דין זה של הבאה מן המובחר מעכב אף בדיעבד. שאפשר לומר שלא בא כתוב זה אלא להשמיענו שאף בדיעבד המובחר מעכב, שהרי אם להשמיענו שכן ראוי לכתחילה ואולם בדיעבד אף שאינו מן המובחר כשר – אין אנו נוקקים לפסוק זה. ואף ששינוי שכל הארצות כשרות להבאה – הרי זה משום שגם בהן יש מן המובחר. ואולם סיכמו כי נראה שכיון שסיכמה המשנה כי כל הארצות כשרות, הרי זה כאומרת שבדיעבד אף המביא שלא מן המובחר הרי זה כשר (שפ"א).

אורה ההלכה

כל קרבנות הציבור והיחיד וכו' כל המנחות והנסכים באים הן מהארץ והן מחוץ לארץ, בין מן החדש ובין מן הישן, ובלבד שיביאם מן המובחר, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאינם באים אלא מן החדש ומאריך ישראל. כמשנה. (רמב"ם ספר עבודה הלכות איסורי מזבח פ"ו ה"י. שם הלכות תמידין ומוספין פ"ז ה"ה. שם פ"ח ה"ב). וכולן אינן באין אלא מן המובחר כשם שמצוה להיות כל קרבן תמים ונבחר, כך על הנסכים (וכן המנחות) להיות תמימים ונבחרים, שלא יביא נסכים לא מין מעושה ולא (מנחות) מסולת שהתליעה, ולא יבלול את המנחות בשמן שריחו או טעמו רע. כמשנה. (רמב"ם שם הלכות איסורי מזבח ה"א).

גמרא מן העלייה — ממיטין, ואפילו ישנים צעליה. והא אפיקתיה — "ממושבותיכם" — ולא מחוזה לזר, והיכי דרשת ליה ואפילו מן העלייה? שמעת מינה תרתי — חד — דאפילו מן העלייה, ומד — לכל ציאות שאתה מציא וכו', כדאמרין צפירקין דלעיל (ע"ג): "מציאו" — ריבויא הוא לגמרי, דלא צעי לגופיה. והכתיב ראשית — דמשמע: מן החדש ולא מן הישן. שתהא חדשה לכל המנחות — כלומר, שציאו שמי הלחם קודם שציאו שום מנחה מן החדש. אבל שמי הלחם גופייהו ציאות אפילו מן הישן. עד כאן לא פליגי — תנא דמתניתין ותנא דברייתא אלא צדשה.

רש"י בת"י

כל ארצות — של ארץ ישראל כשרות היו אלא מכאן היו מצויין. **גמרא** תקריב — משמע: מכל מקום. ואפילו מן העלייה — דהיינו ישן. ותנא דפסיל — יליף טעמא מ"ראשית קזירכס", והאי "תקריב" — מפיק ליה: תקריב ואפילו צדשה, תקריב ואפילו צדשה, כדדרשין לעיל צפרק "רבי ישמעאל". והא אפיקתיה — להאי דרשא. שכל שאתה מביא ממקום אחר — חמץ, יהא כזה, עשרון לחלה — להציא לחמי תודה, כדדרשין ליה צפרק "המודה" (ע"ג). והכתיב "ראשית קזירכס", וצדשה הלחם כתיב "קרבן ראשית תקריב אהם לה", וצדשה הלחם משמע קרא, דציאן שאור, כדכתיב "חמץ תאפנה"? ומשני: למנוה צעין מן החדש, ולעולם אס הציא מן הישן — כשר. והא כתיב חדשה — "מנחה חדשה לה", וצדשה הלחם כתיב? שתהא חדשה לכל המנחות — שאפילו מן הישן תהא קודמת לכל המנחות הנאות מן החדש, שלא יציא מנחה מן החדשה קודם לשמי הלחם. לא פליגי — תנא דין ותנא צד.

תוספות

עפריים — עיר היא, בדברי הימים (ב, יג): "ויילכוד אביה את עפריים". **מתניתין** דלא כי האי תנא — ד"אינון באין" לאו לכתחילה משמע, חוץ מהנך דתניא "לא יביא, ואם הביא — כשר". **והא** כתיב חדשה — אלמא שנה — לעכב. ולכך לא משני: הכא למצוה, כדמשני גבי "ראשית".

העומר ושתי הלחם הבאים מתבואה ישנה כשרים, והכתיב [והרי נאמר] בשני אלה הלשון "ראשית" (בעומר): "...וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן". שם כג, י. ובשתי הלחם: "קרבן ראשית תקריבו אותם לה'..." שם ב, יב, ללמד שאין להביא אלא מן התבואה החדשה! ומשיבים: אין זה אלא למצוה, לעשות לכתחילה, ואולם אם הביאו מן התבואה הישנה, הרי זה כשר. ושואלים עוד: הכתיב [והרי נאמר] בשתי הלחם במפורש "והקרבתם מנחה חדשה", ומדוע שתי הלחם הבאים מהתבואה הישנה כשרים? ומתצים: האי מיבעי ליה [כתוב זה נצרך לו] ללמד הלכה אחרת, כדתניא [כמו ששנויה בברייתא]: ר' נתן ור' עקיבא אמרו: שתי הלחם הבאות מן הישן — הריהם כשרות, ומה (וכיצד) אני מקיים (מסביר) את האמור בשתי הלחם "מנחה חדשה"? — שתהא חדשה לכל המנחות, שיש להביא תחילה את שתי הלחם לפני שיביאו כל מנחה אחרת מן החדש, שאין שאר מנחות באות מן היבול החדש אלא אם כן כבר הוקרבו שתי הלחם, ואולם שתי הלחם עצמם יכולים לבוא אף מן התבואה הישנה. **ג** למעלה נאמר כי חלוקים התנא של משנתנו והתנא של הברייתא בדין העומר ושתי הלחם שהביאום מן הישן, אם הם כשרים בדיעבד. ועתה דנים בדינים של העומר והחדש מחוצה לארץ אם כשרים הם בדיעבד. ומעירים: עד כאן לא שמענו כי פליגי [נחלקו] התנאים הללו אלא בדינים של המנחות שהביאם שלא מן החדש,

עיונים

כל הארצות היו כשרות בפירוש הביטוי "כל הארצות" פירש רש"י שהכוונה לשלושת חבלי ארץ ישראל: יהודה, עבר הירדן והגליל (וראה שביעית פי"ט מ"ב—מ"ג, חלה פי"ד מ"ח, כתובות פי"ג מ"י, בבא בתרא פי"ג מ"ב). ולשיטה זו מביאים את העומר אף מעבר הירדן (וכן כתב בסנהדרין י"א, ב). ואולם יש ראשונים הסבורים שאין מביאים את העומר מעבר הירדן (ר"ן נדרים כ"א).

עפריים שבקעה. ומסבירים: אכן מעיקר הדין תבואות כל הארצות (האיזורים) היו כשרות להבאת סולת המנחה, אלא שמכאן (מהמקומות הללו המנויים למעלה) היו מביאין, שהם היו המוכרחים.

ב גמרא שנינו במשנתנו כי העומר ושתי הלחם באים דווקא מהיבול החדש, ומכאן יש להסיק כי אם הביא מנחות אלה מהיבול הישן — הרי אלה פסולות. ומעירים: דעת מתניתין [משנתנו] זו הריהי שלא כי [כמו] דעתו של האי [זה] התנא, דתניא [שכן שנויה ברייתא]: העומר, הבא מן היבול הישן, ולא מהתבואה החדשה, כמצוותו הראויה — הריהו כשר. וכן שתי הלחם הבאות מן היבול הישן, ולא מן החדש, כמצוותם הראויה — הריהם כשרות, אלא שחיסר מצוה. ומסבירים את מקור הדברים: העומר — שכן אף דכתיב [שנאמר] במנחת העומר "ואם תקריב מנחת בכורים לה' אביב קלוי באש גרש כרמל", נאמר עוד "תקריב את מנחת בכורך" (ויקרא ב, יד), ובאה הלשון הנוספת "תקריב את מנחת בכורך" להשמיענו כי בדיעבד יכולה זו להיות ישנה, ואפילו מן התבואה של השנה שעברה, הנמצאת זה מכבר בעלייה. וכן שתי הלחם הבאים מהתבואה הישנה כשרים — דכתיב [שכן נאמר] בשתי הלחם "...והקרבתם מנחה חדשה לה'. ממושבותיכם תביאו לחם תנופה שתיים..." (שם כג, טז—יז). והלשון "ממושבותיכם" באה למעט: דווקא מתבואת ארץ ישראל — ולא מן תבואת חוצה לארץ. "ממושבותיכם" בא לרבות — מכל תבואת הארץ אתה מביא, ואפילו מן התבואה הנמצאת בעלייה. ותוהים: כיצד יכול אתה ללמוד ממלה זו לרבות, הא אפיקתיה [הרי כבר הוצאת, דרשת אותו פסוק] למעט את תבואת חוצה לארץ! ומסבירים: אמר קרא [המקרא] "ממושבותיכם תביאו", ומן הכתוב "תביאו" אנו למדים — אפילו מן העלייה. וחוזרים ושואלים: והאי מיבעי ליה [והרי אף כתוב זה נצרך לו] ללימוד אחר, שכל מקרה שאתה מביא חמץ ממקום אחר, כלומר, בשאר מנחות (כלחמי תודה) — דינו שהרי הוא כזה! ומשיבים: אם כן שבא הכתוב ללמד רק לענין זה, ליכתוב קרא [שיכתוב המקרא] "תביא" בלבד, ולא "תביאו", ומאי [מה] תוספת ה—ו? "תביאו" — שמע מינה [למד מכאן] כי תרתי [שני] לימודים נלמדים מכאן, לענין דין החמץ שבחמי תודה, ולענין דין התבואה הישנה בשתי הלחם. ושואלים על עצם הדין: מדוע ושלשון "ראשית" (בעומר): "...וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם אל הכהן". שם כג, י. ובשתי הלחם: "קרבן ראשית תקריבו אותם לה'..." שם ב, יב, ללמד שאין להביא אלא מן התבואה החדשה! ומשיבים: אין זה אלא למצוה, לעשות לכתחילה, ואולם אם הביאו מן התבואה הישנה, הרי זה כשר. ושואלים עוד: הכתיב [והרי נאמר] בשתי הלחם במפורש "והקרבתם מנחה חדשה", ומדוע שתי הלחם הבאים מהתבואה הישנה כשרים? ומתצים: האי מיבעי ליה [כתוב זה נצרך לו] ללמד הלכה אחרת, כדתניא [כמו ששנויה בברייתא]: ר' נתן ור' עקיבא אמרו: שתי הלחם הבאות מן הישן — הריהם כשרות, ומה (וכיצד) אני מקיים (מסביר) את האמור בשתי הלחם "מנחה חדשה"? — שתהא חדשה לכל המנחות, שיש להביא תחילה את שתי הלחם לפני שיביאו כל מנחה אחרת מן החדש, שאין שאר מנחות באות מן היבול החדש אלא אם כן כבר הוקרבו שתי הלחם, ואולם שתי הלחם עצמם יכולים לבוא אף מן התבואה הישנה. **ג** למעלה נאמר כי חלוקים התנא של משנתנו והתנא של הברייתא בדין העומר ושתי הלחם שהביאום מן הישן, אם הם כשרים בדיעבד. ועתה דנים בדינים של העומר והחדש מחוצה לארץ אם כשרים הם בדיעבד. ומעירים: עד כאן לא שמענו כי פליגי [נחלקו] התנאים הללו אלא בדינים של המנחות שהביאם שלא מן החדש,

אורח ההלכה

ואפילו מן העלייה אף ששתי הלחם אינם באים אלא מן הארץ ומן החדש, מכל מקום אם לא מצאו חדש יביאו מן העלייה. בברייתא ושלא כשיטת המשנה (וראה כ"ט"מ ולח"מ). (רמב"ם ספר עבודה הלכות תמידין ומוספין פי"ח ה"ב).

מסורת הש"ס

- ב. (הביטוי) ר"ה ז, א. מנחות
- לח, א. ירושלמי יומא פי"ד ה"א.
- ילק"ש תורה תשנ. עין תוי"כ ויקרא ב, יד.
- ג. מנחות ס"ב, תוי"כ ויקרא כג, יז. ילק"ש תורה תנו. תרמג.
- ד. זבחים ט"ב, מנחות ע"ב, ילק"ש תורה תנו. תצו. עין תוי"כ ויקרא ב, יב. ספרי במדבר כח, כו. ילק"ש תורה תנו. תרמג. תשפב.
- ה. מנחות ע"ב, ילק"ש תורה תנו. תצו.
- ו. ילק"ש תורה תנו.

גרסות

עפריים ברוב כתי"י ובמשניות כבמקרא: **חפריים** ובכתי"י: **חפריים** ויש בכתי"י: **חפריים** ובשטמ"ק ובתוס': **עפריים**.

בבקעה יש כתי"י שחסרה בהם מלה זו.

מתניתין בכל כתי"י: **כל קרבנות הציבור מתניתין**.

ואפילו בכתי"י: **דאפילו**.

תביאו בכתי"י חסרה מלה זו.

הרי הוא בכתי"י חסרות מלים אלה.

הכתיב בכתי"י: **והכתיב**.

עקיבא יש בכתי"י: **יעקב**.

ומה אני בכתי"י: **הא מה אני**.

שתהא יש כתי"י שחסרה בהם מלה זו.

הקולם

עפריים כדרך שאר המקומות הנזכרים במשנתנו, אף זיהויה של עפריים (ראה גרסות) אינו ברור. ויש המזהים אותה עם העיר הנזכרת בסיפור מלחמתו של אביה מלך יהודה בירבעם מלך ישראל: "ויירדוף אביה אחרי ירבעם וילכוד ממנו ערים את בית אל ואת בנותיא... ואת עפרון ובנותיא".

ומן האמור "עפריים בבקעה", חסיקו כי היו שני מקומות שנשאו את השם "עפריים": עליונה ותחתונה, האחת שכנה במקום גבוה, והאחרת שכנה בבקעה, וכמקומות רבים אחרים. ויש הסבורים כי הכוונה לעיר חפריים שבנחלת שבט יששכר, הנזכרת בתחום נחלת שבט זה בחלוקת הארץ לשבטים (יהושע יט, ט).

וראה מפה בעמ' הקודם.

